



SÜREK Alevilik – Bektaşilik ve Kültür Araştırmaları Dergisi, Sayı 1, 2023, 57-72


E-ISSN: 3023-5529

Araştırma Makalesi / Research Article

KİRVELİKLE KURULAN SANAL AKRABALIĞIN KORUYUCULUK İŞLEVİ PROTECTIVE FUNCTION OF FICTIVE KINSHIP ESTABLISHED WITH KİRVELİK

Fatoş Yalçınkaya

Dr., fatos-yalcinkaya@hotmail.com

 0000-0002-8864-1608

ÖZ

Geliş Tarihi:

(Received)

29.11.2023

Kabul Tarihi:

(Accepted)

21.12.2023

Yayın Tarihi:

(Published)

28.12.2023

Anahtar

Kelimeler

Kirvelik

Sanal akrabalık

Müslüman

Hristiyan (Süryani)

Yezidi

Keywords

Kirve

Fictive kinship

Muslim

Christian (Syriac)

Yezidi

Toplumsal bir varlık olan bireyin başka bir bireyle kan veya evlilik yoluyla kurmuş olduğu bağı akrabalık denir. Evlilik veya kan yolu dışında kurulan akrabalığa ise sanal akrabalık adı verilir. Toplulukların sanal akrabalık kurma ihtiyaçları, şekilleri ve işlevleri birbirinden farklı özellikler gösterir. Aynı etnik veya dinî gruplar arasında kurulan sanal akrabalık, benzer işleve sahipken farklı etnik ve dinî gruplar arasında kurulan sanal akrabalık, farklı işleve sahiptir. Çalışmamızda farklı gruplar arasında kurulmuş olan sanal akrabalığın hangi ihtiyaçtan doğduğu, yaptırımları, yasakları ve görevlerinin neler olduğu; aynı gruba mensup bireylerin birbirleriyle kurmuş oldukları akrabalık ile benzer ve aynı yönlerinin neler olduğu üzerinde durulmuştur. Benzerlikler ve farklılıkların daha iyi anlaşılabilmesi için etnik çeşitliliğin çok olduğu Güneydoğu Anadolu Bölgesi örnek olarak seçilmiştir.

Bu makalede farklı etnik ve dinî gruplar arasında kan bağı ile kurulmayan sanal akrabalık bağının toplumsal işlevi üzerinde durulmuştur. Anadolu'da birçok sanal akrabalık çeşidi vardır. Çalışmada ise bu sanal akrabalık türünden olan kirvelik bağı üzerinde durulmuştur. Müslüman (Alevi, Sünni), Hristiyan (Süryani) ve Yezidilerde var olan etnik ve dinî bir olgu olan kirvelik, Güneydoğu'da farklı etnik ve dinî yapıya sahip Türk, Kürt, Arap, Süryani ve Yezidiler arasında kurulan bir sanal akrabalık türüdür. Çalışmamızda, kirvelikle kurulan sanal akrabalık bağının işlevleri üzerinde durulmuştur.

ABSTRACT

The bond that an individual, a social being, establishes with another individual through blood or marriage is called kinship. Relatives established outside of marriage or blood are called virtual relatives. The needs, forms and functions of communities to establish virtual kinship show different characteristics. While virtual kinship established between the same ethnic or religious groups has a similar function, virtual kinship established between different ethnic and religious groups has a different function. In our study, the need for virtual kinship established between different groups arose, what are its sanctions, prohibitions and duties; The kinship of individuals belonging to the same group and their similarities and differences were emphasized. In order to better understand the similarities and differences, the Southeastern Anatolia region, where there is a lot of ethnic diversity, was chosen as an example.

This article focuses on the social function of virtual kinship ties, which are not established through blood ties, between different ethnic and religious groups. There are many types of virtual kinship in Anatolia. In the study, this type of kinship, kirveness, was focused on. Kirveness, an ethnic and religious phenomenon that exists among Muslims (Alevi, Sunni), Christians (Assyrians) and Yazidis, is a type of virtual kinship established between Turks, Kurds, Arabs, Assyrians and Yazidis with different ethnic and religious structures in the Southeast. In our study, we focused on the function of the virtual kinship bond established by kirveness.

Atıf/Cite as: Yalçınkaya, F. (2023). Kirvelikle kurulan sanal akrabalığın koruyuculuk işlevi. *SÜREK Alevilik – Bektaşilik ve Kültür Araştırmaları Dergisi*, 1, 57-72.

© 2023 Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Hacı Bektaş Veli Araştırma ve Uygulama Enstitüsü. Her hakkı saklıdır. Nevşehir Hacı Bektaş Veli University, Hacı Bektaş Veli Research and Application Institute. All rights reserved.



Giriş

Güneydoğu Anadolu’da, Aleviler, Sünniler, Yezidiler ve Süryaniler arasında kirvelik bağı ile kurulan sanal akrabalık bağına açıklamaya geçmeden önce bölgedeki Yezidi ve Süryani toplulukları hakkında kısaca bilgi vermek yerinde olacaktır.

Yezidilerin yaşadıkları bölgelere tarihsel ve coğrafi dairenden bakıldığında bu toplulukların Irak, Suriye, Türkiye, Ermenistan ve Gürcistan’da yaşadıkları görülür. Yezidiler, baskılara maruz kaldıkları gerekçesiyle Almanya, İsviçre, Belçika, Fransa gibi Avrupa ülkelerine iltica etmişlerdir. Yezidilerin ana dili Kürtçedir. Önemli bir bölümü, Kuzey Irak’ın Şeyxan, Sincar, Ba’şik ve Duhok merkezi ile çevresindeki köylerde yaşamaktadır. Türkiye sınırları içinde yaşayan Yezidiler ise Batman, Diyarbakır, Gaziantep, Mardin ve Şanlıurfa illerinde ikamet etmektedir (Çelik, 2011, s. 159-173). Kısacası Yezidilerin yoğun olduğu yerleri şu şekilde sıralayabiliriz: Suriye, Zozan (Anadolu’daki Yezidi bölgelerinin genel adı), Tebriz, Moskova, Sincar ve Şeyxan, Federal Almanya, İsviçre ve Hollanda (Sever, 1993, s. 63). Güneydoğu’da, Yezidiler dışında yaşayan bir diğer kadim topluluk ise Süryanilerdir.

Süryaniler, Ortadoğu’nun en eski topluluklarından biridir. Çoğunluğu Türkiye, Irak, Suriye, Ürdün ve Lübnan’da yaşamakta olup önemli bir kısmı da Hindistan’da bulunmaktadır. Türkiye’de yaşayan en kadim topluluklardan biri olan Süryanilerin asıl yerleşim yeri Mardin, Diyarbakır, Elâzığ ve Adıyaman gibi şehirler olmak üzere Türkiye’nin Güneydoğu Anadolu ve kısmen Doğu Anadolu bölgesidir. Bunun yanında 20. yüzyılın ikinci yarısında artan göçlerle İstanbul’da da bir Süryani cemaati oluşmuştur. Aynı zamanda Avrupa’ya da göçler başlamıştır. Avrupa’ya ilk göç eden Süryaniler, Mardin, Diyarbakır ve Midyat’ta yaşayanlar olmuştur. Bugün Türkiye’de kırka yakın köyde hâlâ Süryanice konuşulmaktadır. Mardin ve İstanbul’da yoğunluk kazanmış olan cemaatin 25-30 bin civarında mensubu bulunmakta olup Turabdin bölgesinde bine yakın Süryani aile yaşamaktadır. Ayrıca Diyarbakır, Hatay, Adana, Mersin gibi bazı illerde az sayıda Süryani aileye de rastlanılmaktadır (Albayrak, 2011, s. 615-632; Turgut, 2016, s. 275-294). Süryaniler ve Yezidiler dışında Güneydoğu’da yaşayan diğer topluluklar ise Kürtler, Türkler ve Araplardır. Bölgede, Sünnilik ve Alevilik mezhebine sahip Müslüman topluluklar daha baskındır.

Güneydoğu Anadolu’da en yoğun ve baskın mezhep Sünniliktir (Kürt, Türk, Arap). Sünni mezhebe bağlı gruplar nüfus olarak oldukça fazladır. Alevilik, eskiden Diyarbakır ve Şanlıurfa’da baskın bir inanç iken 16. yüzyıldan beri süregelen demografik değişimden ve günümüzdeki göçlerden dolayı nüfus bakımından oldukça azalmıştır. Buna rağmen Alevi nüfusunun, Yezidiler ve Süryanilerden daha fazla olduğu söylenebilir. Yezidi ve Süryanilerin komşuları ise Kürt ve Araplardır. Bu sebepten sanal akrabalıklar, özellikle baskın nüfus olan Sünni Kürtlerle kurulmuştur. Sanal akrabalık tanımına geçmeden önce akrabalık terimi üzerinde durmak yerinde olacaktır.

1. Akrabalık Terimi

Kan veya evlilik yoluyla birbirine bağlanan kişilere akraba denir. Kan bağı olmadan kurulan akrabalıklara, tasavvuri sanal ya da yarı akrabalık adı verilir.

Akrabalık, toplum içinde, politik patronajın üstünde değer taşıyan ve dünyanın genelinde farklı biçimlerde görülen en temel sosyal kurumlardan biridir. Akrabalık ilişkileri, toplulukların modernite öncesinden günümüze kadar beraberlerinde getirdikleri en büyük geleneksel, kültürel ve sosyal yapıdır (Yıldırım ve Karataş, 2014, 35). “Akraba kavramı” kan bağı, evlenme (hısımlık) veya duygusal olarak toplumun öteki üyelerinden ayrılan, sık dokunmuş ilişkiler ağı içerisinde karşılıklı yetki ve sorumluluklarla birbirine bağlı, ortak veya benzer sosyo-kültürel özelliklere sahip kişilere denir. Akrabalığın adı, şekli ne olursa olsun insanlık tarihiyle birlikte var olan ana unsurlar arasında yer alır. Akrabalık, en az iki kişi arasında, toplumun öteki üyelerinden farklı, özel bağ ve ilişkilerin bulunmasını gerektirir.¹ Akrabalık, iki şekilde ortaya çıkar: Birincisi doğumla birlikte ortaya çıkan ve kişinin iradesi dışında gerçekleşen akrabalık (kan bağı akrabalığı), ikincisi ise doğum sonrası ortaya çıkan kişi veya akrabalarının iradesi ve tercihleri doğrultusunda gerçekleştirilen akrabalıktır. Bu sonradan kazanılmış manevi akrabalıktır (Maden, 1991, s. 96). Kan bağı ve evlilik dışı akrabalık ilişkileri, yerleşik hayata geçmiş toplumlarda daha sık görülür. Çünkü göçebe toplumlar

¹ Akrabalık; 1- Kan bağı ve buna bağlı olarak ortaya çıkan kan veya soy akrabalığı, 2- Evlilik bağı ve buna bağlılık yoluyla ortaya çıkan akrabalık, 3- Psikososyal, sosyo-ekonomik veya sosyokültürel bağlar ve buna bağlı olarak ortaya çıkan manevi akrabalık (Maden, 1991, s. 96).

aşiret veya boy yapısı içinde yaşadıkları için zaten kan bağı ya da evlilik yoluyla herkes birbirinin akrabasıdır ve töre, bu aşiret dokusunun korunması konusunda son derece hassastır. Yerleşik toplumlarda ise akrabalık ve hısımlık, anne ya da babaya bağlı olarak daralmakta, dolayısıyla göçebe bir topluma göre akraba ve hısımlar, bugün geniş aile dediğimiz çerçeveye sıkışmaktadır (Duymaz ve Ayaz, 2013, s. 2-3). Akrabalık, evrensel bir olgu olmakla birlikte büyük ölçüde bölgeden bölgeye farklılıklar gösterir.² Özellikle küçük ölçekli toplumlarda akrabalık bağları, sosyal hayatı düzenleyen ve işlerlik kazandıran bir ilişki biçimidir. Toplumun değişimi ile birlikte akrabalık ilişkileri de bu yeni duruma uyum sağlayacak şekilde yeniden düzenlenir (Yıldırım ve Karataş, 2014, s. 52).

Akrabalığın belli başlı işlevleri vardır. Toplumsal ve bireysel ihtiyaçtan doğan akrabalığın işlevleri vardır. Akrabalık, aralarında kan ve kültür bağı bulunan bir insan kesimi için bir ortak dil ve eylem biçimi oluşturur. Doğum, sünnet, ergenlik, eğitime başlama, nişan, mevlit, düğün, ölüm gibi hayatın önemli dönemeçlerinde bir ortak etkinlik imkânı sağlar. Aile için öngörülen sosyal kontrol ve denetleme sistemi, akrabalık yoluyla da gerçekleşir. Akrabalığın aynı aile grupları arasında bir istikrar sağlayıcılığı vardır. Arka planda potansiyel bir destektir. Geleneksel aile yapılarında boşanmaların az olmasının arka planında etkin akrabalık sistemleri vardır. Akrabalık sistemi, özellikle geleneksel toplumlarda, kimlik görevi üstlenir. Küçük alt grupları en kolay nitelendirme yollarından birisidir. Metropollerde bile akrabalık, bir kimlik görevi üstlenmektedir. Akrabalık, aynı sistem içinde bulunan insanlar arasında yardımlaşmayı sağlar. Toplumda birtakım ilişki ve rolleri belirleyerek bazı davranış örüntülerinin oluşmasına neden olur. Bu nedenle akrabalığı bir toplumsal kurum olarak değerlendirmek mümkündür. Nitekim sosyo-kültürel bir kurum olarak akrabalık, toplumsal ilişkilerin yanı sıra bazı toplumsal davranış örüntü ve değerleri içerir (Tekin, 2013, s. 252-253). Kısacası, akrabalık insan toplumunun temel düzenleyici ilkelerinden birisidir (Marshall, 1999, s. 12).

2. Sanal Akrabalık

Toplumsal düzeni sağlamak gibi önemli bir işlevi olan sanal akrabalık, musahiplik, kırvellik, süt kardeşliği, kan kardeşliği, ahiretlik, bacılık, yakadan geçerime, rüya kardeşliği, sağdıçlık, yengelik vb. gibi şekillerde sıralanabilir.

Antropoloji literatüründe sonradan kazanılan akrabalıklar için kullanılan “fictional kinship” veya “ritual kinship” terimi, Türkçede “sanal akrabalık” olarak kullanılmaktadır. Bu manevi akrabalık türü için sonradan kazanılan akrabalık, düzmece akrabalık, tasavvurî akrabalık, takma akrabalık vb. kavramlar da kullanılır (Akman, 2019, s. 64). Kültürel antropoloji literatüründe yer alan eski deyimle tasavvurî akrabalık, şibih akrabalık yeni deyimle yarı akrabalık ya da sanal akrabalık denilen akrabalık biçimi, sonradan kazanılmış bir akrabalık biçimidir. Bu tür bir uygulama, insanlar arasındaki özel yakınlaşmayı sağlar. Sanal akrabalıklar, kana bağlı olmayıp sözleşmeye dayalıdır. Gerçek bir akrabalık olmamasına rağmen, sonradan kurulan ilişkilerle gerçek akrabalıkta olan bir dizi yeni davranış biçimleri içerisine girilir. Genellikle akraba olunmayan yabancılarla kurulan bir akrabalıktır. Böylece gerçek akrabalar dışında, başka kimselerle de ayrı bir destek ve güç sağlanmış olur. Bu tür akrabalıklarda yüksek derecede karşılıklı görev duygusunu içeren kişisel bağlantılar söz konusudur (Tezcan, 1982, s. 117). Bu akrabalık tipinde, kişiler arasında duygusal bağ ve bağlantıla birbirlerini akraba görüp kabul etmeleri esastır. Bu akrabalık; psikolojik, ekonomik, sosyal ve dinsel etkenlerden birine veya birkaçına bağlı olarak ortaya çıkmaktadır (Maden, 1991, s. 101). Sanal akrabalık, tarafların kendi kararıyla dahil oldukları ve söz vermek suretiyle sonradan kazandıkları bir akrabalık türüdür. Birbirleriyle iyi anlaşan ve aralarında sevgi bağı bulunan kişiler, sanal akrabalıklar kurarak dostluklarını daha da pekiştirmiş olurlar. Sanal akrabalıklar, sonradan kazanılmış olmasına rağmen görev ve sorumluluklar açısından gerçek akrabalıklardan farksızdır. Öte yandan sanal akrabalık türlerini “gerçek” akrabalıktan ayıran temel özellik ise “geçişli” olmamasıdır. Kan bağına dayalı olarak kurulan akrabalık türleri bütün aileyi kapsarken sanal akrabalıklar genellikle diğer bireylere aktarılamaz (Akman, 2019, s. 64). Musahiplik ve kırvellik kurulan sanal akrabalık, bazı topluluklar içinde kısmen diğer sanal akrabalıklardan farklı bir yapıya sahiptir.

2. Kırvellik Terimi

² Kürtlerde kan bağı ile meydana gelen akrabalık ağı “xweyi”, evlilikle meydana gelen ilişki ağları ise “mirhov” olarak isimlendirilmektedir. Bununla birlikte sanal akrabalık bağı ile oluşan bağ ise “nasêhev” olarak kavramlaştırılmıştır. Bu üç kategori kan akrabalığından dostane ilişkilere dek kurulan ilişkileri ve bunun ortaya çıkardığı davranışları akrabalık bağlamında açıklayarak, kişinin içinde yaşadığı ve yoğun ilişkide olduğu tüm ilişki ağlarını geneolojik bir ideoloji ile yapılandırmaktadır (Yıldırım ve Karataş, 2014, s. 47).

Kirvelik, kan bağı olmadan kurulan sanal akrabalıklardan biridir. Kirvelik, kendine has ritüelleri, kuralları, kabul ve yasakları olan, Doğu ve Güneydoğu'da yaşayan etnik ve dinî gruplar arasında canlı bir şekilde yaşatılan evlilik ya da soy ağacı dışında sanal olarak oluşturulan sonradan edinilmiş bir akrabalık türüdür.

Kirvelik, aynı zamanda sünnet törenindeki yük ve masrafları, ana-baba dışında başka bir aile büyüğünün üzerine alması ile iki aile arasında kurulan sanal akrabalığa verilen addır (Kudat, 2004, s. 11). “Kirvelik, kirivlik, kirivoluk, kirvalık, kewra” vb. adlarla anılan kirvelik geleneği, bazı yörelerde oldukça fazla önemsenirken (İç Anadolu, Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da), bazı yörelerde çok fazla önemsenmez (Ege), bazı yörelerde ise hiç uygulanmadığı görülmektedir (Karadeniz).

Kirvelik aynı zamanda sünnetle sıkı bir ilişkisi vardır. Hz. Muhammed'in meleklerin kirveligi ile sünnet olduğu belirtilmektedir (Balaban, 1982, s. 89; Kudat, 1974, s. 7-14; Maden, 1991, s. 106-107). Kirvelik Hz. Muhammed ile ilişkilendirilmiş olması, bazı Müslüman topluluklarında bu ritüele kutsal bir mana yüklenmesine sebep olmuştur.

Mehmet Şerif Fırat'ın tespitlerine göre doğu halkının ve Alevi aşiretlerin en eski âdetlerinden biri sünnettir. Bunun tarikatta büyük önemi vardır. Çünkü Hz. Peygamber, torunları İmam Hasan ve İmam Hüseyin'i sünnet ederek kirvelige büyük kıymet vermiştir. Kirvelerin arasına imam kanı girer. Kirveye ihanet edilmez. Sünnet günü, çocuk kirvenin kucacağına oturtulup sünnet edilir. Kirvelik, genellikle birbirini seven kişiler arasında kurulur. Bazen ise aralarında kan davası olan aileler veya aşiretler arasında kurulur. Kirvelik hatırına kanlar bağışlanır (1961, s. 158). Bu durum, kirvelik toplumsal barışı sağlama işlevini göstermektedir.

Güneydoğu Anadolu'da yaşayan Yezidilerde, kan bağı olmadan kurulan ancak öz akraba kadar önem verilen akrabalık, kirveliktir. Yezidiler de Müslümanlar gibi çocuklarını sünnet ettirmektedirler. Sünnet masraflarını karşılayan, sünnet sırasında çocuğu tutan kişiye “kirive” ya da “kirivo” denir. Yezidiler, komşuları olan Müslüman Kürt veya Arapları genellikle kirve olarak tercih ederler. Bu yolla başka dinden biriyle sanal akrabalık kurmuş olurlar (Suvari, 2006, s. 103-108). Yezidi, Sünni ve Alevi gruplarda, kirvelik en belirgin ve dikkate değer özelliği, sevgi bağının ve birlikteliğinin amaçlanmasıdır. Ancak bu bağ ve birlikteliğin boyutu her üç grupta aynı ölçüde yer almamaktadır. Alevi ve Yezidi gruplarda daha çok sevgi ve saygı temelinde gelişen bu birlikteliğe ek olarak Sünni gruplarda ekonomik güç ve kişisel beklentilerin önemi kendisini hissettirmektedir. Alevi ve Yezidi gruplar, kirve seçiminde çoğunlukla kendilerine yakın gördükleri, sevilen ve sayılan kişileri kirve seçme gayreti içerisindeyken, Sünniler bu iki etkenin dışında, zengin ve sosyal statüye sahip olma gibi faktörleri sürece dâhil etmektedirler. Bu tercihte rol oynayan etken, Alevi ve Yezidi grupların Sünnilere oranla kirveligi daha kutsal görmelerinin nedeni kamusal alandaki kendi iç örgütlenmeleriyle yakından bağlantılı olmasından kaynaklanmaktadır. Bunun dışında Alevi inancında yer alan kirvelik, Peygamber ile başlatılmış olduğu düşüncesi ve sünnet esnasında düşen kanın dinsel anlamda imam kanı olarak değerlendirilmesi, kirvenin Alevi gruplar arasındaki rolünü anlamada açıklayıcıdır (Kolukırık ve Saraç, 2010, s. 225). Alevilik geleneğinde kirvelik, musahiplikten sonra gelen önemli ve manevi bir akrabalıktır. Fakat bir yönüyle musahiplikten ayrılır. Musahiplik ile kurulan sanal akrabalık bağı, sadece belli bir dinî grup içinde gerçekleştirilirken kirvelik ile kurulan sanal akrabalık bağı farklı dinî ve etnik gruplar içinde kurulabilmektedir. Kirvelik yoluyla kurulan bağ, musahipliğe göre sınırlar bakımından daha geçirgen bir yapıya sahiptir. Kirvelikte, dinî ve etnik sınırlama yokken musahiplikte, sınırlar oldukça nettir. Aynı yolun talipleri ancak yol kardeşi olabilirler. Musahip olacak canlar, mutlak suretle Alevi olmalıdır. Musahiplik, oldukça katı kuralları olan, dışı kapalı ritüeller içeren, kendine has sır dili olan bir kurumdur. Musahiplik, bazı bölgelerde evli bazı bölgelerde ise bekâr canların pir huzurunda yola girmeleridir. Kirvelik ise işlevi bakımından musahiplikten ayrılır. Kirvelikte, evli olma şartı aranmaz. Zira bu pek de mümkün değildir. Çünkü kirvelik, sünnetle ilgili olan bir durum olduğundan evlilik şartının yerine getirilmesi çok da mümkün olmaz. Sünnetin en makbulü erken yaşta, özellikle ergenliğe girmeden önce yapılmasıdır. Ayrıca kirvelik bağı kuracak herkesin Alevi olması şart değildir. Buna rağmen kirvelik de musahiplik gibi bir geçiş ritüeli olduğunu söylemek mümkündür. Aleviler için geçerli olan kirvelik kuralları ve yaptırımları Yezidiler için de aynıdır. Akrabalıklar, Yezidiler ve Alevilerin bir kısmında oldukça benzer özellikler göstermektedir. Yezidilikteki ahiret kardeşliği kısmen Alevilikteki musahipliğe benzemektedir. Kirvelik ile ilgili ritüellerin uygulanması ise neredeyse birebir aynı, denilebilir.

Bölgede yaşayan bir diğer dinî grup olan Süryanilerde ise durum biraz farklılık arz etmektedir. Çünkü olan Süryanilerde bu ritüel terk edilmiştir.

Cemaatlerinde sünnet uygulaması olmayan Süryaniler de kirve kavramını kullanmışlardır. Süryaniler, bu kavramı vaftiz ve düğün seremonilerinde aile tarafından seçilen kişiyi ifade etmek için kullanmaktadır (Güç, 2018, s. 253). Süryanilerde, çocuk küçük yaşta vaftiz edileceğinden, her çocuğun mutlaka bir vaftiz babası (kirve) bulunur. Çocuk adına tövbe eden, ant içen, duaya iştirak eden, kirvedir. Kilisenin yedi gizinden birincisi olan vaftiz, yaşam boyunca bir kez uygulanabilen sakramenttir. Vaftizin şartlarından biri, kirve (karibo) bulundurma zorunluluğudur. Kirvelik, kan hısımlığına bağlı, akrabalığın da ötesinde, ruhsal (manevi) ve oldukça derin anlamlara sahip bir yakınlığı ifade eder. Vaftizle başlayan bu yakınlık, hayatın tüm önemli dönemeçlerinde devam eden kutsal bir yakınlıktır. Kirvelik, aileler arasında da devam eder. Bir kişi, kirvesi olduğu çocuğun ailesindeki diğer çocukların da kirvesi olabilir. Yörede, geleneksel olarak uygulanmakta olan kirvelik ile Süryani cemaatindeki kirvelik müessesesi tamamen farklı anlam ve uygulamaları ifade eder. Diyarbakır'da Süryaniler, komşuluk ilişkisi içinde buldukları Müslümanlarla özellikle kirvelik ilişkisi kurmuşlardır. Bu kirvelik, Süryanilerin Müslüman'ın çocuğuna kirve olması şeklinde gerçekleşir. Müslüman'ın, bir Süryani'nin kirvesi (vaftiz babası) olması uygulaması hiç yoktur (Şimşek, 2005, s. 120-121). Bunun başlıca sebebi, vaftiz töreninin kilisede yapıyor olmasıdır.

Kirvelikle kurulan sanal akrabalık bağı kurulmasının sosyolojik, psikolojik ve ekonomik birçok sebebi vardır. Çok sayıda ihtiyaca cevap verdiği için günümüzde etki alanı zayıflamış olsa da hâlâ uygulanan bir ritüeldir.

Kısacası kirvelik, özünde çıkar ilişkisi olan ekonomik ve toplumsal statüye önem veren, iki bireyle (sünnet olan çocuk ve onu sünnet ederken kucagında tutan) başlayan süreçte iki aileyi birbirine yaklaştıran, akraba olmadıkları halde akrabaymış gibi kabul edilen sonradan kurulan düzmece bir akrabalık türüdür (Balaban, 1982, s. 89). Bireyler, kirve seçiminde, her zaman özgür olamayabilir. Nermin Erdentuğ'a göre kirvelik, aileden aileye geçebileceği gibi sonradan seçim yoluyla da yürütülebilir (Erdentuğ, 1971, s. 51). Miras yoluyla nesilden nesile geçen kirvelik bağı ile bireyin özgür iradesi ile gerçekleştirmiş olduğu bağ arasında herhangi bir fark yoktur. Her iki durumda da bireyin yapması ve uyması gereken kurallar ve yaptırımlar vardır. Bu da bireyin davranışlarını kısmen de olsa sınırlar.

3. Kirveliliğin İşlevi

Kirvelik, toplumsal yapı içinde oldukça farklı bir konuma sahiptir. Bu konunun temeli dinsel kökene dayanmasına rağmen sosyolojik yönü de hiçbir zaman göz ardı edilmeyecek önemdedir.

Günümüzde, Anadolu coğrafyasında, belki de en yoğun olarak görülen sanal akrabalık biçimi kirveliktir. Dolayısıyla sanal akrabalığın ittifak kurma aracı olarak nasıl kullanıldığını kirvelik üzerinden açıklamaya çalışmak doğru olacaktır. Hristiyanlıkta sünnet bulunmadığı için kirvelik ya da kirvelik yoluyla kurulan akrabalık ilişkileri bulunmamaktadır. Kürt toplumu içinde, Hristiyan gruplar ile Müslüman Kürt grupları arasında gerek fiziksel gerekse psikolojik çatışmalar olmaktadır. Müslüman topluluk, Hristiyanlardan daha fazla bir nüfusa sahiptir ve dolayısıyla Hristiyan grup daha çok baskı altındadır. Bu çatışmanın azaltılması ve grubun daha az zarar görmesi için kendi dinî sistemlerinde bir yükümlülük olarak bulunmamasına karşın Müslüman ailelere kirve olunmaktadırlar. Böylece üretilen bu akrabalık bağlarını kullanarak Süryani gruplar, demografik baskıyı kontrol altında tutmaya çalışmışlardır (Yıldırım ve Karataş, 2014, s. 45). Kirvelik, genellikle yarar sağlama üzerine inşa edilmiş sanal akrabalık olarak tanımlanmıştır. Ayşe Kudat ise bunun tam anlamıyla böyle olmadığını söyler. Kudat'a göre (2004, s. 185) kirvelik, sosyal bilim açısından incelendiğinde farklı görünse de kişiler açısından kirvelik ile de elle tutulur, gözle görülür yararlar sağlamak amacıyla kurulan bir ilişki değildir. Kirveliliği toplumsal yaşama şartlarını özlenir bir duruma getiren bir ilişki olarak düşünmek gerekir. Çünkü kişiler, her zaman belli amaçlara erişmek için kirve olmazlar. Buna rağmen kısmen de olsa bilinçli olarak belli sosyal, ekonomik ve politik çıkarlar, güdüler kurulan kirvelikler de vardır.

Sanal akrabalıkları, kurulma nedenleri ve sonuçları itibarıyla çift yönlü değerlendirmek gerekmektedir. Bu bağlar, azınlık grupların baskın gruplarla uzlaşma arayışlarının bir ifadesi olabilir. Bu husus, bilhassa Ezidilerin Müslüman kirve seçiminde görülmektedir. Bu yol ile onlar, Müslüman gruplarla, özellikle mekânsal yakınlık içinde oldukları Müslüman Kürtlerle yakın ilişkiler kurmuş ve kendilerine toplumsal güvence sağlamışlardır. Ancak bu, Müslüman kirve seçiminde tek saik değildir. Kast sistemine benzer toplumsal organizasyonları ve kirveliliğin getirdiği evlilik yasağı sebebi ile nüfusları az olan Ezidiler için grup-dışı bir kirve seçmek, bir noktada zorunluluk haline gelmiştir. Müslümanlar açısından ise Ezidi kirve seçimi, dostluk tesisi kadar toplumsal bir yükümlülük de olabilir. Zira bu durumda baskın gruptan bir aile, azınlık

gruptan bir aileyi himaye etmiş olmaktadır (Güç, 2018, s. 258). Kirvelik, ahiret kardeşliği, Yezidi gelenek ve göreneklerinde önemli bir yere sahiptir. Halk tabakasında herkesin bir ahiret kardeşi vardır. Bu bir şeyh, pir veya fakirdir. Öldükten sonra cennete gitmek için yaşarken ahiret kardeşi olarak seçtikleri kişinin yardımcı olacağı düşüncesi vardır. Yezidilerin buldukları bölgede, Sünnilerle kurdukları ilişkilerin başında kirvelik gelir. Pirden, şeyhten, fakirden kirve edinmek, halktan bir Yezidi için büyük bir onurdur ama bu her zaman mümkün olmayabilir. Bu sebepten Yezidiler, kirvelerini elden geldiğince Sünnilerden seçerler. Yezidiler, Sünnilerden kız alıp vermeyi engellemek için kirve olurlar (Torî, 2000, s. 61-62).

Kirvelik, bir sosyal sigorta mekanizmasıdır. Kirveligi, toplumsal yaşama şartlarını özlenir bir duruma getiren bir ilişki olarak düşünmek gerekir. Kirvelik, var olan ilişkileri pekiştirir. Kirvelik, ailelerin sosyal ilişkiler ağını genişletir. Anlaşmazlıkları giderici ve uzlaştırıcıdır. Kirvelik, sosyal akışkanlığı artırıcı niteliktedir. Farklı dil, din ve etnik gruba mensup aileler arasında birleştiricidir. Kirvelik, bürokratik devlet mekanizmasının halka tam anlamıyla ulaşmadığı bölgelerde halk-devlet ilişkisini kolaylaştırır. Yöreye dışarıdan gelen kişilerin geldikleri yöreye uyum sağlamasına yardımcı olur. Ailelerin veya kişilerin denetimindeki insan gücünü, sosyal sermayesini artırır ve önemli bir pazarlık gücü kazandırır. Kurumsallaşarak belli normlar çerçevesine konulmuş olmaları ve bir kere kurulduklarında, tarafları birbirlerine yakın yörelerde yaşadıkları sürece bağlamaları, sanal akrabalıkları yakın dostluk, arkadaşlık ve komşuluktan ayıran başlıca özelliştir. Birbirine karşı davranışları düzenleyen kurallar, sanal akrabalıkları, özellikle kirveligi içine almış, taraflara yerine getirilmesi gerekli yükümlülükler yüklemiştir. Doğu ve Güneydoğu Anadolu'nun belli bölgelerinde yaşayanlar için kirveligin önemi, diğer yörelerle karşılaştırıldığında çok daha büyüktür (Kudat, 2004, s. 185-214; s. 12-14). Kirvelik, Sünni, Alevi ve Yezidi görüşülenlerce ailenin bir parçası ve ailenin kamusal alandaki temsilcisi olarak tanımlanmaktadır. Bu açıklama aşiret yapısına sahip ailelerde belirgin bir şekilde doğrulanmakta ve kirve, kirvesi olduğu ailenin her türlü sorununu paylaşmaktadır. Özellikle kan davaları, arazi anlaşmazlıkları ya da ticari anlaşmazlıkların ortaya çıkardığı sorunların çözümünde kirve belirleyici bir çözüm aktörü konumunda yer almaktadır. Kan davalarında 'kirvenin sözü dinlenir' algısının genel kabulü tüm taraflar için bağlayıcı sonuçlar üretebilmekte ve barışma olanağı artırılmaktadır. Buna karşın kan davalarında kirvenin üstlendiği barış elçisi olma hali ve uzlaştırıcı kimliği kirvenin toplum içerisindeki statüsüne bağlı bulunmaktadır (Kolukırık ve Saraç, 2010, s. 227).

Tarihsel bağlamda düşünülürse Yezidilerin komşuları olan Müslüman Kürt ve Araplarla kirvelik bağı kurmalarının işlevlerinden biri, kendi dinlerinden olmayan kişilerden gelebilecek saldırıları ve gerginliği önlemektir. Çünkü kirveler, birbirlerini koruyup kollamak zorundadırlar. Böylece seçilen kirve sayesinde gelebilecek saldırılar engellenmiş olur. Bir diğer işlev ise istenmeyen evliliklerin önüne geçmektir (Suvari, 2006, s. 108-109). Mardin'de Müslüman ve Ezidiler arasında kurulmuş bu çeşit sanal akrabalığın pek çok örneği bulunmaktadır. Bu bağların kurulmasında Ezidilerin daha etkin olduğu, kirvelik teklifinin çoğunlukla Ezidilerden Müslüman komşularına gittiği söylenebilir. Esasında Müslüman kirve seçimi, Ezidiler açısından çift yönlü fayda sağlamaktadır. Müslüman kirve seçiminde en önemli faktör hiç şüphesiz ki Ezidilerin Müslüman komşuları ile yakın ilişki kurma çabalarıdır. Kirveligin bazı Müslüman aşiretlerin saldırılarına karşı, başka Müslüman aşiretlerden toplumsal destek alma aracı olarak kullanıldığı görülmektedir. Diğer bir neden ise bu kurumun sünnet olan erkek ile kirvesinin kızı arasında manevi kardeşlik tesis etmesi ve evlilik yaşağı getirmesidir (Güç, 2018, s. 252- 253). Sünni gruplardaki kirvelik uygulamalarının güç ve statü kazanma merkezli olduğu görülmektedir. Sünni görüşülenlerin hemen hepsi kirve seçerken zengin ve güçlü olmayı öncelikli kistaslar olarak belirtmiş ve daha seküler bir beklenti ortaya koymuşlardır. Alevi ve Yezidi gruplarda ise manevi eksenli saygınlık ve dürüstlük gibi ölçütlerin ön planda olduğu bulgulanmıştır. Bunun sebebi her iki grubun kendi iç örgütlenmeleri, dinsel algıları ve kapalı toplum yapılarıdır. Özellikle Aleviliğin kadim geleneklerinden biri olarak görülen kirvelik kurumunun kökleri, dinsel bir rivayete dayandırılmaktadır (Kolukırık ve Saraç, 2010, s. 230). Kirvelik ve musahiplik kısmen özgür iradeye dayanarak kurulan sanal akrabalıktır. Özünde bireysel bir tercih olmasına rağmen sonuçları toplumsaldır. Toplumsal yapıya güç katan bu akrabalıkların kimliğin inşasındaki rolü ise oldukça önemlidir.

4. Kirveligin Sünnet Geleneği ile Bağı

Yüzyıllardır çeşitli etnik grupların bir arada yaşadığı Doğu Anadolu yöresindeki halk, kirvelik geleneğini uzun yıllardır yaşatmayı başarmıştır. Kirveligin önemi Türk, Kürt veya Çingene kavimlerinden gelmiş olmasından değil; bu kavimleri birleştirici, yakınlaştırıcı bir gelenek olarak zamana karşı verdiği savaşı kazanmış olmasındadır. Kökeni hangi dil ve din grubuna mensup halktan olursa olsun kirvelik, çeşitli

boyutlarda birbirinden ayrılan halkların barış içinde bir arada yaşaması gereken sosyo-coğrafik ortamlarda gelişmiş, önem kazanmış bir törendir (Kudat, 2004, s. 89). Kirvelik ritüeli, özünde bir geçiş ritüelidir.

Mircea Eliade'ye göre insan, bir kere doğmakla tamamlanmış olmaz; ruhani olarak ikinci kere doğması gerekmektedir. Geçiş ayinleri, dindar insanın hayatında önemli rol oynamaktadır. Bu geçişler sırasında toplumsal statüde kökten bir değişiklik meydana gelmektedir. Çocuk, doğarken yalnızca fiziki bir varoluşa sahiptir. Henüz ailesi tarafından tanınmamış ve toplum tarafından kabul edilmemiştir. Yeni doğana tam anlamıyla canlı statüsünü ancak doğumdan sonra uygulanan ayinler sağlamaktadır. Bu ayinler sayesinde canlılar, cemaatleriyle bütünleşmektedir (1991, s. 157-161). Yahudilik³ ve Müslümanlıkta sünnet uygulaması bulunmaktadır. Halk arasında da sünnet, “çocukluktan erkeklığe geçiş” olarak ifade edilmektedir. Ergenliğe geçiş töreni olarak değerlendirebileceğimiz sünnet uygulaması, bir ayrılığın simgesidir. Bu ayrılık, bireyin çocukluğundan ayrılmasıdır. O, artık erkekler grubunun üyesidir. Bundan sonraki yaşamında da erkek olmanın şartlarına uyacaktır. “İlkel” toplumlarda, ergenliğe geçiş törenleri geleneksel bilginin öğrenilmesi olanağını sağlamaktadır. Sünnet, bir ergenliğe geçiş töreni olmanın yanı sıra bireyin toplum tarafından kabul edilmesinin de meşrulaştırılmasıdır (Ayaz, 2013, s. 208-209). Çocuk, sünnet töreninden sonra bir eşikten geçip yeni statüsüyle topluluğa katılır. Bu, aslında ruhani bir doğuştur.

“İlkel” dinlerden semavi dinlere, ilkel toplumlardan günümüz modern toplumlarına kadar sünnet, daima bir geçiş töreni olarak kabul görmüştür. Bu nedenle kirvelik kurumu da büyük önem kazanmıştır (Ayaz, 2013, s. 209). Kirvelik, sünnet tören ve şölenlerinin üstlenmesiyle kurulan bir bağ olduğuna göre sünnet geleneğinin yaygın olduğu diğer ülkelerde de benzer bir sanal akrabalık olmalıdır (Kudat, 2004, s. 87). Kirvelik, sünnet geleneği ile ilgili sosyo-kültürel bir kurumdur. Sünnet yani hitan ve hafz özellikle geleneksel topluluklarda yaygın olduğu, dinî anlamda ise Yahudi ve Müslümanlarca kabul gören, yapılması zorunlu olan sosyal bir olaydır (Aksoy, 1997, s. 44-45). Hz. Muhammed, sünneti yasaklamamış, hatta sünneti fitrat gereği temizlik amaçlı bir uygulama olarak görmüştür. Erkek sünneti, İslam'da, dinî anlamda her ne kadar muhakkak uygulanması gereken “farz” olarak değerlendirilmese de sünnet olmaya önem verilir (Çinpolat, 2017, s. 123- 124). Kirvelik kavramı, Anadolu'da çeşitli bölgelerde görülmesine rağmen Alevilerde daha etkilidir. Kirvelik, sünnet düğünü masraflarının bir başkası tarafından karşılanması ile dostluğu ifade eder. Kirve ileride çocuğun yetişmesinde, evlenmesinde önemli fonksiyona sahiptir (Aksoy, 1997, s. 52). Sonuç olarak sünnet, Müslümanlarda (Alevi, Sünni) zorunlu olmadığı halde uygulanan bir gelenektir.

Sünnet, Yezidi dininde de önemli bir yer tutar. Bebek, vaftizden bir hafta sonra vaftizi yapan şeyh veya pir tarafından sünnet edilir. Yezidi çocuğu, Müslüman bir dostun dizine yatırılarak sünnet edilir. Böylece Müslümanlarla arasında bir tür kan kardeşliği bağı kurulur. Sünnet adeti, düşman bir çevredeki korunma sisteminin bir parçası haline dönüşür (Sever, 1993, s. 65). Sünnet, Yezidiliğin en önemli ritüellerinden biri olarak görüldüğünden sünnetsiz ölmüş bir bebeğin sünnet edilmeden mezara konulması haram kabul edilmiştir. Sünnet törenlerindeki kirvelik kurumunun törelerdeki en önemli öge olduğu ifade edilmektedir. Kirveliliğin önemini ise şu sözlerle dile getirilmektedir: “Müslümanlarla kirve olduktan sonra o Müslüman, benim öz ve öz kardeşimdir. Benim yanımda, annem ve babamdan daha fazla değeri vardır. Hatta ben kirvemim eşiyile birlikte olduğu döşeğe yanlışlıkla oturursam kırk gün imansız gezmiş olurum” diyerek bu kurumun kutsallığına vurgu yapılmaktadır (Çelik, 2011, s. 169). Kısaca özetlemek gerekirse sünnet olmak, Alevi, Sünni ve Yezidilerde önem verilen bir gelenektir. Sünnetle bağlantılı olan kirvelik de bu sebepten ötürü önem verilen ve kutsal kabul edilen sanal bir akrabalıktır. Süryanilerin yaşamış olduğu bölgelerde, sünnet oldukça yaygın bir gelenektir. Süryanilerde, sünnet olmadığı halde kirvelik geleneğinin olmasının ise birçok sebebi vardır. Bu sebepler arasında, komşulardan etkilenme, baskın kültüre uyum sağlama, birlik olma, potansiyel saldırılardan korunmak için baskın kültüre mensup kimselerin desteğini alma talebi sayılabilir. Bütün bu gelenek ve ritüellerin en önemli işlevi, toplumsal kimliğin korunması ve yaşatılmasıdır.

4. Kimlik Terimi

Kimlik, bireyin kim veya kimlerden olduğu sorularına verebileceği cevaptır. Aynı zamanda bireyin hangi gruba, etnik ve dinî yapıya mensup olduğunu, sorumluluklarını ve aidiyetini belirler. Bireysel ve sosyal

³ Hristiyanlık, Yahudilik içinden doğmuş, Roma ve Grek kültürleri etkisinde gelişmiş bir dindir. Pavlus'un yorumlarıyla farklı bir anlayışa bürünen Hristiyanlık bazı konularda Yahudilerden ayrılmıştır. Yahudiliğe göre İbrahim ile başlayan ve önemli bir dini emir (mitsva) olarak uygulanmaya devam eden sünnete de bu süreçte farklı bir anlam yüklemiştir. Pavlus, iman için sünnetin şart olmadığını belirttiğinden o dönemlerde Hristiyanlığı kabul eden Romalılar ve diğer “yabancılar” sünnet olmamıştır (Çinpolat, 2017, s. 118-121).

olmak üzere iki türlü kimlik vardır. Bireysel ve sosyal. Bireysel kimlik, bir kimsenin kim olduğuna, kendi niteliklerine ve konumuna ilişkin toplumsal-duygusal algısına tekabül eder. Sosyal kimlikte ise bir grup ya da toplulukla özdeşleşme söz konusudur. Bununla birlikte, kendini grupla özdeşleştiren birey, bu özdeşleşmeden kişisel yararlar elde etmesine karşın, bireysel özgürlüğünün bir kısmından feragat etmek zorunda kalabilir. Bir anlamda varlığımızı ve özgürlüğümüzü garantileyen grubumuz, aynı zamanda özgürlüğümüzün sınırlarını çizme hakkına da sahip olur (Şimşek, 2002, s. 35).⁴ Kimlik, bireyin kendini tanımlaması ile ilgili olduğu bir gerçeklik olsa da kimliğin tek bir biçimi yoktur. İnsan neden kendisini diğerinden ayırt etmek ister? Ya da kolektif özellikli kimliklerde görülen bireyi törpüleyen, uymaya zorlayan dürtü nedir? Bu tür sorulara, farklı disiplinlerden bakarak farklı açıklamalar getirilebilir. Sosyolojik anlamda ise sosyal bir canlı olan insanın topluluk içinde kendisini var etmesinin, kendisini ortaya koyabilmesinin, ait olma duygusunun dışsal bir yansımalarının sonucu olduğu noktası, bir başlangıç olarak alınabilir (Durdu, 2013, s. 348).

Jeffrey Weeks'e göre kimlik, bazı insanlarla nelerinizin ortak olduğuna ve sizi başkalarından neyin farklılaştırdığına ilişkin bir ait olma sorunudur. En temel anlamıyla size kişisel konum duygusu, bireyselliğinize değişmez bir öz verir (akt. Durdu, 2013, s. 348). Her bir topluluğun kendine özgü bir değerler sistemi ve davranış kalıpları vardır. Bu kalıplar, topluluk üyelerinin toplumsal davranışlarını etkiler ve şekillendirir. Bireylerin ortaya koyduğu toplumsal eylemlerden ve davranışlardan hareketle, onların hangi topluluğun mensubu oldukları konusunda bir bilgiye ulaşılabılır. Midyat'ta yaşayan farklı topluluklara mensup bireylerden örnek verilecek olursa; Süryani topluluğuna mensup bir birey, dinsel görevlerini/ritüellerini yerine getirmek üzere camiye değil kiliseye gitmek zorundadır. Süryani olan bireyi diğer topluluk mensubu bireylerden ayıran unsur, dinsel değerler olarak ortaya çıkmaktadır. Aynı durum, Müslüman topluluğa mensup bir Mahalleli (Arap) ya da bir Kürt için de geçerlidir (Oktik ve Nas, 2005, s. 131).

“Çocuk” ancak sünnet olduktan sonra “erkek” olabilmektedir. Birey, daha önceki hayatında “çocuk” olarak kabul edilmekte, cinsiyeti konusunda bir tanımlama yapılmamaktadır. Sünnet olduktan sonra ise sahip olduğu cinsiyet, kimliğinin en önemli unsuru olarak ön plana çıkarılmaktadır (Duymaz ve Ayaz, 2013, s. 9). Bilinçli olarak kimlik edinme, yalnızca ergenlik çağıyla sınırlı değildir. İnsanın sosyalleşme süreci, çocuklukta ve ergenlikte daha belirgin olarak yaşanır ama hiçbir zaman durmaz. Özellikle, göç, meslek değiştirme, yabancı ülkelerde bulunma gibi yaşam deneyimleri insanın kimliğini etkiler (Şimşek, 2002, s. 34). Bu etkiler bazen krize sebep olur. Kökleriyle bağı zayıflayan veya kopan bireyin huzursuzluğu, onu tekrar bir arayış içine sokar. Zafer Durdu'ya göre modern toplumsal yapı ile birlikte geleneksel toplumun aidiyet biçimleri değişmiş, topluluk ve aile içinde tanımlanan kimlikler parçalanmaya başlamıştır. Bireyin sanayi toplumunda, kent ortamında yalnız olması, kendisini koruyacak geleneksel bariyerlerin etkisizleşmesi ya da zayıflaması bireyde bir krize neden olmuştur. İşte bu durumun bir sonucu olarak bireyin kendisini tanımlama, kendisini yeni dünyanın ve dinamiklerinin ortasında var kılabilmenin bir biçimi olarak kimlik ortaya çıkmıştır. Birey ya kendisi ile aynı değerleri paylaşanlarla bir araya gelerek ya dinsel, ulusal ya da siyasal kolektifliklerin içine doğru ilerleyerek parçalanmışlıkla mücadele etmeye, yabancılaşmışlıktan kurtulmaya çalışmıştır (Durdu, 2013, s. 348). Çatışmalar bazen bireyi özüne kolektif kimliğine yönlendirir.

Bir Yezidi'nin hayatı, kendisine Yezidi kimliği kazandıran cemiyete kabul edilme törenlerini barındırır. Yezidilerde, bireyin hayatında yeni evrelere geçtiğinin işareti olan bu seremoniler arasında en önemlileri, bisk (saç kesme), sinet (sünnet), helal veya mor kirin (vaftiz), birayê axretê (ahret kardeşliği) ve dawet'tir (düğün) (Çelik, 2011, s. 169). Buradan da anlaşılacağı gibi dinî inançlar, her bir topluluğun dışarıya kapalı olduğu sınırları çizer. Bu konuda en hassas topluluk, Yezidi topluluğudur. Yezidiler, dinî ibadetlerini yerine getirdikleri esnada, başka dinden kimseler tarafından görülmemelidir (Oktik ve Nas, 2005, s. 137). Yezidilerin dışlanmışlık içinde, geleneksel yapılarını ve kendi içlerine kapalı bir hayat biçimi sürdürmelerinin sosyolojik ve tarihsel nedenleri vardır. Uzun süre baskı altında olmaktan kaynaklı olarak yok olma endişesi yaşayan bir etnik ya da dinsel azınlık grubu, bu endişesini, en fazla grup içi denetimi arttırarak dışa vurur. Yezidi toplumsal örgütlenmesindeki kast sistemi, kadınların hem topluluk hem de kendi kastı içinden evlenmelerini zorunlu kılarken, “ötekiler” ile aralarındaki kültürel sınırın göstereni olarak “ötekiler”in, kız kaçırma gibi saldırılarına maruz kalma riskini de arttırmaktadır. Böylesi bir endişe erkeklerin topluluk içinde kadınlarını

⁴ İnsanın bedeniyle ilgili bilinci onun fiziksel kimliğini; taşıdığı ad ve attığı imza, gramatik kimliğini; hakları ve görevleri hukuksal kimliğini, doğduğu ülke ve ait olduğu soy ulusal/etnik kimliğini; toplumdaki konumu ve üstlendiği roller toplumsal kimliğini; inançları, değerleri ve zevkleri kültürel kimliğini; siyasal tercihleri, dünya görüşü ve ideolojisi siyasal kimliğini oluşturur (Şimşek, 2002, s. 38).

koruyucuları olma rolünü üstlenmelerine sebep olmuştur (Adsay, 2011, s. 12). Bu sayede toplumsal kimliklerini koruyabilmişlerdir.

5. Kirvelikle Kurulan Sanal Akrabalığın Yasakları ve Yaptırımları

Kirvelik, Doğu ve Güneydoğu'da yaşayan Alevi ve Yezidiler arasında oldukça önemli bir kurumdur. Aleviler ve Yezidiler için kirvelik, sorumlulukları ve yaptırımları olan kutsal bir kurumdur. Sorumlulukları yerine getirmeyen, düşkün kabul edilip toplumdan dışlanır/aforoza edilir. Sünnilerde kirvelik, Alevi ve Yezidi topluluklarında olduğu kadar kutsal değildir. İhlali halinde herhangi bir yaptırıma sebep olmaz.

Kirvelik geleneğinde iki yasak vardır. Bunlardan birincisi kirve çocuklarının birbirleriyle evlenmeleri, ikincisi ise kadının kirvelik yapmasıdır (Şahin, 1991, s. 129). Kirveliliğin yaygın olduğu yörelerde, çoğunlukla kirvelik bağı olan ailelerin çocukları birbirleriyle evlenmezler. Bazen 7 kuşak boyunca kirve olan aileler arasında evlilik olmaz. Ahmet Maden'in tespitlerine göre anne, baba, kardeş, dede ve büyükanneler, öteki hısım akrabalar, kan kardeşi ve süt kardeşi çocukları kirve olamaz. Kirve genellikle evli, askerliğini yapmış kişilerden seçilir. Kadınlar kirve olamaz (Maden, 1991, s. 107). Kirvelikte yasaklar ve yaptırımlar dışında kirveliliğin başka işlevleri de vardır.

Kirvelik kurumunun işlevlerinden biri de sosyal kontrol ve sosyal barışı sağlamasıdır. Aleviler, kirvelerini Sünnilerden; Sünniler, Alevi ve Yezidilerden; Yezidiler Alevi ve Sünnilerden seçmişlerdir. Bu nedenle sosyal gruplar arasında yakınlaşmalar, sıhri akrabalıklar kurulmuştur (Aksoy, 1997, s. 52). Kirveliliğin bir diğer işlevi ise birleştirici yapıya sahip olmasıdır.

Kirvelik, özünde sosyal bakımdan eşit durumda olan aileler arasında kurulan yapıcı ve güç kazandırıcı bir ilişkidir. Kapalı köy toplumlarında ve Doğu'da kirvelik töresine bağlı aşiretlerde sanal akrabalıkların çoğunluğu topluluk için kurulur (Kudat, 2004, s. 115). Bu tür sanal akrabalıklar yoluyla yaşanabilecek birçok olumsuz durum engellenmiş olur.

Kirvelik Alevi ve Yezidiler arasında kutsal kabul edilen, yaptırım gücüne sahip olan güçlü bir kurumdur. Bugüne kadar Alevilerle ilgili yapılan çalışmalar, Yezidi ve Süryani topluluklarına oranla daha fazla olmuştur. Bu yüzden bu kısımda ağırlıklı olarak Yezidiler, kısmen Süryaniler hakkında bilgi verilecektir.

Kirveliliğin en baskın yaptırımı evlilik yasağıdır. Bu, bazen grup içi bazen de grup dışı olabilmektedir. Örneğin, Alevilerde kirvelik bağı olanlar arasında evlilik, katı suretle yasaktır. Evlenen kişiler ise toplum tarafından hoş karşılanmaz ve yol düşkünü olarak görülürler. Kirvelik, manevi akrabalıktır. Yezidiler de kirveliliği manevi akrabalık olarak kabul ettikleri için onlarda da evlilik yasağı vardır.

Evlilik, Yezidiler için oldukça önemlidir. Yezidiler, dışarı kapalı bir toplum oldukları için iç evlilik (endogami) yaparlar. Bu kural, katı bir şekilde uygulanır. Bu kurala uymayan aforoz edilir. Yezidilere göre her mürit, saf bir süttür. Dış evlilik, sütün kirlenmesine sebep olur (Suari, 2006, s. 108-109). Yezidi cemaati, kastlara ayrılmış bir topluluktur. Bu hiyerarşik sistem, günümüze kadar sürmüştür (Sever, 1993, s. 61). Yezidilerde, ayrı dinî tabakalardan olanların birbirleriyle evlenmeleri esastır. Yani pirlar ve şeyhler normal halktan insanlarla evlenemezler. Her kast kendi kastından biriyle evlenebilir. Bu kural Alevilerde de vardır. Pirlar, talipleri ya da kendi tabakaları dışındakilerle evlenemezler (Torı, 2000, s. 76). Katı bir kast sistemine sahip Yezidiler arasındaki her kademedeki din adamı, kendine denk sınıftan evlenir. Daha aşağıdakiyle evlenmesi ise yasaktır (Bulut, 2002, s. 154- 156). Yezidilerde, dışardan kız veya erkekle evlenmek yasaktır (Sever, 1993, s. 66). Bu yolla hem Yezidi inancının hem de Yezidi kimliğinin asimile olması engellenmiştir. Bu evlilik yasağı, bir nevi kimliğin korunması için konulmuş bir kalkandır.

Yezidilerde çocuk, doğumdan itibaren yedi gün içinde sünnet edilir. En geç bir yıl içinde de vaftiz edilir. Kirvelik yapanların Yezidiler içinde önemli bir yeri vardır. Kirve, kardeşten ileri sayılır. Kirve çocukları birbirleriyle evlenemez. Bundan dolayı Yezidiler, kirvelerini genelde Sünniler arasından seçerler. Yeterli nüfusa sahip olmayan Yezidilerin birbirlerini kirve kabul etmeleri halinde kız alıp veremeyecek olmaları, kirvenin genellikle farklı topluluklar arasından seçilmesine yol açmıştır (Bulut, 2002, s. 154- 156; Abca, 2006, s. 32; Öz, 2007, s. 75-76; Uygur, 2021, s. 69-97). Sonuç olarak kirvelikle kurulan sanal akrabalıklar arasında evliliklerin yasak olması, toplumsal kimliği korumaya yönelik bir uygulama olarak karşımıza çıkmaktadır. Sünnet olgusu unutulmuş Süryani topluluklarında, var olan kirvelik kurumu birçok yönüyle Yezidiler ve Alevilerle benzerlik göstermektedir.

Süryanilerde, kirveler arasında evlilik kesinlikle yasaktır. Zorunlu haller dışında, ana-babanın kendi çocuklarına kirvelik yapması yasaklanmıştır. Süryaniler ile Müslümanlar arasında kurulan kirvelik ilişkisi sayesinde, bu iki din mensupları arasında olabilecek kız isteme girişimlerin de bu şekilde engellenmiş olur (Şimşek, 2005:120-121). Kirvelikle kurulan sanal akrabalık, istenmeyen evlilikleri yasaklamaya yöneliktir. Alevi ve Yezidi toplulukları arasında kutsal bir yere sahip olan kirveliliğin ortaya koymuş olduğu yasakların çiğnenmesi, ciddi yaptırımlara sebep olurken Süryani ve Sünnilerde ise bu denli güçlü bir yaptırım söz konusu değildir. Aynı durum karşısında takınılan farklı tavırların sebebinin, toplulukları bahsi geçen kuruma yükledikleri anlam ve verdikleri değerle ilgili olması muhtemeldir.

Sonuç

Birey, doğduğu andan itibaren sosyalleşme sürecine girer. Bireyin etkileşimde bulunduğu sosyal grup, onun kimlik inşasında oldukça etkilidir. Bireyin içine doğmuş olduğu sosyal grup ve sonradan bilinçli olarak girmeyi tercih ettiği sosyal grup yapı, etki ve seçilme şekilleri bakımından birbirlerinden farklıdır. Bireyin doğduğu andan itibaren kendi iradesi dışında girmiş olduğu sosyal grup ilk sırada yer alır. Birey, bu gruba, iradesi olmadan katılır. Kısacası bu grubun içine doğar. Bu gruba girmekle kimlik inşası başlar. Bireyin cinsiyeti, ailesi, mensubiyeti, milleti, etnik kimliği, ait olduğu dini, mezhebi, dili bu ilk grup içinde yer alır. Birey, doğar doğmaz mensubu olduğu grubun üst ve alt kimliklerine sahip olur. İkinci grup ise bireyin zamanla bilinçli olarak kazanmış olduğu kimliklerdir. Bu gruplara katılma süreci, ağırlıklı olarak eğitimle olur. Bunun dışında göç, farklı kültürlerle tanışma ve kaynaşma, kimliğin inşa sürecinde rol alır. İlk grupta yer alan unsurlar, bireye mensup olduğu gruptan kalan miras gibidir. İkinci grupta yer alan unsurlar ise bireyin kendi çabası sonucunda elde ettikleridir. Kirvelik bir sanal akrabalık bağı olması dolayısıyla, tercihlerimiz doğrultusunda bir parçası olmayı tercih ettiğimiz bir kurumdur. Doğar doğmaz parçası olduğumuz bağlara işaret eden “ilk grupta” yer alması olası değildir bu sebeple. Burada, her ne kadar birey kirvesini seçme konusunda serbest görünüyorsa da aslında durum pek de öyle değildir. Kirve seçmenin şartları, toplum için önemi, sorumlulukları vb. her şey sözlü kaynaklarda belirtilmiştir. Birey, burada özgür değildir. Çünkü kirveliliğin şartları, yasak ve kabulleri gelenek tarafından önceden belirlenmiştir. Bunun esnetilmesi veya değiştirilmesi mümkün değildir. Süryanilerde sünnet olmadığı halde kirvelik geleneğinin olmasının ise birçok sebebi vardır.

Alevilikte iki önemli sanal akrabalık bağı vardır: Musahiplik ve kirvelik. Musahiplik ve kirvelik karşılaştırıldığında musahipliğin kirveliliğe oranla daha katı kuralları olduğu görülmektedir. Musahiplik, sadece aynı yolun talipleri olan iki Alevi arasında kurulabilecek iken kirvelikte bu katı kurallara rastlanılmamaktadır. Kirvelik, farklı dinî ve etnik gruplara mensup kişiler arasında kurulabilir. Alevilerdeki kirvelik, Sünniler, Süryaniler ve Yezidilerdekine benzer bir yapıda olup farklı etnik ve dinî kimliğe sahip bireylerle kurulabilir. Kirvelik, bu yönüyle musahiplikten daha ılımlı bir alt kimliğin oluşmasını sağlar. Musahiplik (aynı grup içinde) ve kirvelik (farklı gruba mensup bireyler arasında kurulsun bile) alt kimliklerin inşa edilmesini sağlar.

Kirvelik konusunda hassas olan bir diğer grup ise Yezidilerdir. Alevilikteki musahipliğin Yezidilerdeki karşılığı tam olarak olmasa da ahiret kardeşliğidir. Yezidiliğin de bel kemiğini ahiret kardeşliği oluşturmaktadır. Ahiret kardeşliğinin toplumsal yapıdaki yeri, önemi, seçilme biçimi ve yasakları birçok yönüyle Alevilikteki musahipliğe benzemektedir. Her iki grupta da bu sanal akrabalık katı kuralları çerçevesinde icra edilir. Yezidilerde kirvelik kuralları da Alevilerdeki gibi katıdır. Bu kuralların ihlal edilmesi halinde sert yaptırımları vardır. Yezidiler de kirveliliği koruyucu kalkan olarak kullanmışlardır. Dışarıdan gelebilecek saldırılara karşı koruma kalkanı görevi gören kirvelik, aynı zamanda Yezidilerin hem içerdeki kastlar arasında hem de dışarı ile istenmeyen evlilikleri engellemek için kullanılmıştır.

Süryanilerde ise durum kısmen daha farklıdır. Süryanilerde sünnet olgusu olmadığı için kirveliliği, farklı etnik ve dinî gruptan olan komşularıyla kurarak kendilerine bir koruma kalkanı oluşturmaktadırlar. Sünnilerde ise kirvelik, kutsal olarak kabul edilmez sadece bir gelenek olarak devam ettirilmiştir. Baskın oldukları için kirveliliği evlilik yasağı veya kendi kimliklerini koruma kalkanı olarak kullanma ihtiyacı duymamışlardır.

Kirvelik kurumu, farklı etnik gruba mensup iki aile arasında akrabalık bağı tesis ederek toplumsal bağ kurma ve bu yolla güçlü bir sosyal dayanışma sağlama işlevini yerine getirir. Kirvelik kurumuyla sağlanan

sanal akrabalık, birlikte yaşamayı, farklı dinî ve etnik gruplara mensup bireylere tahammül etmeyi, onların yaşam hakkına saygı duymayı, toplumsal kurallara uymayı kolaylaştırır. Ayrıca ritüellerin devam etmesini sağlar. Ritüeller, bilgi birikimini aktarmanın yanı sıra geçmiş ile gelecek arasında manevi bağ kurma işlevine de sahiptirler. Bu bağ sayesinde kültürel bellek güçlenir.

Kirvelik, günümüzde her ne kadar işlevsel olarak sadece sünnetle sınırlandırılmış olsa da eskiden oldukça güçlü işlevlere sahip toplumsal bir olgu idi. Kirvelığın geleneksel işlevine bakıldığında, zamanında ne kadar güçlü bir olgu olduğu daha iyi görülecektir. Kirvelik, bireyi ve toplumu içten ve dıştan gelecek olumsuzluklara karşı koruma işlevine sahiptir. Eskiden oldukça güçlü yaptırımlara sahip olan bu kurum, günümüzde eski gücünü yitirdiği için hiçbir yaptırım gücü kalmamıştır. Gücünü sünnetten alan bu olgu, sünnet yapma geleneğinin değişmesiyle işlevsiz bir hale gelmiştir.

Kirvelik, Alevilikte ve Yezidilikte son derece kutsal bir bağıdır. Kirvelik yoluyla kurulan akrabalıklar arasında yedi kuşağa kadar evliliğin yasak olduğu, bu yasağı ihlal edenlerin yol düşkünü sayılıp toplumdan dışlandıkları görülmektedir. Günümüzde her ne kadar evlilik yasağı eskisi kadar güçlü olmasa da çalışmalar evlilik yasaklarının hâlâ kısmen sürdüğünü göstermektedir. Fakat zamanla bu işlevini de yiticeği kanaatindeyiz.

Bütün bu çalışmalar sonucunda elde edilen bilgilere göre kirvelik bağı, bu topluluklarda farklı birkaç sebepten dolayı kurulmuş olup yaşantılarında oldukça önemli bir işlevi yerine getirmiştir. Bu sebepleri şöyle sıralayabiliriz: Birincisi, kendilerine ait sır dili olan ve kapalı bir yapıya sahip olan Alevi, Yezidi ve Süryaniler, kendilerini koruma kaygısını taşıdıkları için farklı dinî ve etnik yapıdaki gruplarla kirvelik kurmak zorunda kalmışlardır. Zira yaşamları tehdit altında olmayan gruplar dışardan insanlarla akrabalık bağı kurmaya pek de yanaşmazlar. İkinci bir sebep ise bu grupların istenilen evliliklerin gerçekleşmesini sağlama çabalarıdır.

Geçmişten beri insanlar farklı dinden, mezhepten ve etnik kimlikten kişilerle sanal akrabalık bağı kurarak kendilerini kısmen koruma altına almayı hedeflemişlerdir. Sonuç olarak sanal akrabalık bağı bireyi, aileyi ve grubu koruma işlevine sahiptir. Fakat günümüzde sünnet olgusu devam etmesine rağmen farklı etnik yapıya mensup insanların kendilerini koruma amacıyla kurmuş oldukları kirvelik bağı artık önemini kaybetmiştir. Yasaların bireyin yaşam hakkını koruma altına alması, vatandaşların can ve mal güvenliğini sağlaması farklı etnik ve dinî topluluklar arasında bu tür sanal akrabalık bağlarının kurulmasını azaltmıştır. Bu sebepten kirvelik eski önemini yitirmiştir.

Kaynakça

- Abca, Y. (2006). Yezidilik ve Osmanlı yönetiminde Yezidiler (Tez No. 188854) [Yüksek lisans tezi, Osmangazi Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Adsay, F. (2011). *Kültürel sınırların edilgen taşıyıcıları, kadınlar: Viranşehir Yezidileri örneği* (Tez No. 326754) [Yüksek lisans tezi, Dicle Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Akman, A. (2019). Ahret kardeşliği geleneği ve Trakya bölgesinin bazı yerlerinde evlenme geleneklerine yansımaları. Gelenek görenek ve inançlar. 9. Milletlerarası Türk halk kültürü kongresi bildirileri 2018. (1. Baskı, 63-77) içinde. Kültür ve Turizm Bakanlığı Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü Yayınları.
- Aksoy, M. (1997). Türkiye’de kirvelğin kültür sosyoloji açısından tahlili. V. Milletlerarası Türk halk kültürü kongresi, gelenek, görenek, inançlar seksiyonu bildirileri (1. Baskı, 44- 52) içinde. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Albayrak, K. (2011). Günümüz Ortadoğu coğrafyasında Süryaniler. K. İnat ve M. Ataman (Ed.). *Ortadoğu yillığı* (I. Baskı, 615- 632) içinde. Açılım Kitap.
- Ayaz, B. (2013). *Balıkesir yöresinde kan bağı ve evlilik dışı akrabalık ilişkileri üzerine bir değerlendirme* (Tez No. 380159) [Yüksek lisans tezi, Balıkesir Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Balaban, A. R. (1982). *Evlilik akrabalık türleri sosyal antropolojik yaklaşımla* (I. Baskı). İleri Kitap Yayınları.
- Bulut, F. (2002). *Ortadoğu’nun solan renkleri bedeviler-Çerkezler-Nusayriler-Dürziler-Yezidiler* (1. Baskı). Berfin Yayınları.
- Çelik, Ş. (2011). Yezidilerin yaşam pratikleri ve kimlik algısı. *Mukaddime*, 4, 159-173.
- Çinpolat, S. (2017). Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslam’da sünnetin yeri. *Kırkkale İslam ilimleri Fakültesi Dergisi (KİİFAD)*, III, 109-126.
- Durdu, Z. (2013). Kimliğin dönüşümü ve kültürel küreselleşme. *JASSS*, 6(7), 345-365.
- Duymaz, A. ve Ayaz, B. (2013). Balıkesir yöresinde kan bağı ve evlilik dışı akrabalık ilişkilerinde ant. *ACTA TURCICA*, 2, 1-28.
- Eliade, M. (1991). *Kutsal ve dindışı*. (Birinci Baskı). Gece Yayınları.
- Erdentuğ, N. (1971). *Sün köyünün etnolojik tetkiki* (I. Baskı). Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları.
- Fırat, M. Ş. (1961). *Doğu illeri ve Varto tarihi* (2. Baskı). Milli Eğitim Basımevi.
- Güç, A. (2018). Geçirgen sınırlar: Mardin’de etnik-dini gruplar arasında sanal akrabalık bağları. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 13(2), 237-264. doi: <https://doi.org/10.17550/akademikincelemeler.423153>
- Kolukırık, S. ve Saraç, İ. H. (2010). Farklı dini gruplarda kirvelik geleneği: sanal akrabalığın dönüşümü üzerine bir araştırma. *Zeitschrift für die Welt der Türken*, 2(1), 217- 232.
- Kudat, A. (2004). *Kirvelik sanal akrabalığın diünü ve bugünü* (1. Baskı). Ütopya Yayınları.
- Maden, A. (1991). Türkiye’de akrabalık ilişkileri ve türleri. *Türk aile ansiklopedisi* (Cilt 1, 96-108) içinde. T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları.
- Marshall, G. (1999). *Sosyoloji sözlüğü* (I. Baskı). O. Akınhay ve D. Kömürcü (Çev.), Bilim ve Sanat Yayınlar.
- Oktik, N. ve Nas, F. (2005). Ulus-devlet ve topluluklar: Midyat örneği. *Muğla Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (İLKE)*, 15, 121- 142.
- Öz, Y. (2007). *Mardin Yezidileri, inanç, sosyal hayat ve coğrafi dağılım* (Tez No. 209167) [Yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Sever, E. (1993). *Yezidilik ve Yezidilerin kökeni* (1. Baskı). Berfin Yayınları.
- Suvari, Ç. C. (2006). *Yezidilik örneğinde etnisite, din ve kimlik ilişkisi* (1. Baskı, 39-279) içinde. Ç. C. Suvari vd. (Ed.), *Anadolu’dan etnik manzaralar artakalanlar*. E Yayınları.
- Şahin, H. (1991). *Morbamam köyünde (Malatya) kirvelik kurumu gelenekleri. Türk halk kültüründen derlemeler*. I. Baskı. Kültür Bakanlığı Halk Kültürünü Araştırma Dairesi Yayınları.
- Şimşek, M. (2005). Süryaniler/Diyarbakır Süryanileri. *Çok kültürlülük konferansı Diyarbakır 27-28 Kasım 2005*. (1. Baskı, 107-131) içinde. Dipnot Yayınları.

- Şimşek, S. (2002). Günümüzün kimlik sorunu ve bu sorunun yaşandığı temel çatışma eksenleri. *U.Ü. Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3, 29- 39.
- Tekin, F. (2013). Ailede akrabalık ve soy. *Sistemik aile sosyolojisi* (1. Baskı, 249-270) içinde. M. Aydın (Ed.), Çizgi Kitabevi.
- Tezcan, M. (1982). Tasavvurî akrabalık ve ülkemizdeki uygulama. *Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15(1), 117-130. doi: https://doi.org/10.1501/Egifak_0000000830
- Torî. (2000). *Bir Kürt düşüncesi Yezidilik ve Yezidiler* (1. Baskı). Berfin Yayınları.
- Turgut, R. (2016). Bir halkın göç hikâyesi: Süryanilerin XX. yüzyılda Türkiye’den Avrupa’ya göç süreci. *Mukaddime*, 7(2), 275-294. doi: 10.19059/mukaddime.81485
- Uygur, H. K. (2021). Yitmeye yüz tutan bir Yezidi ritüeli: Meyraf ziyareti. *Ritüelleri ve anlatularıyla kutsal mekânlar (Güneydoğu Anadolu bölgesi örneği)* (I Baskı, 69-97). II. Paradigma Akademi Yayınları.
- Yıldırım, A. ve Karataş, A. (2014). Rüya kardeşliği. *Folklor Edebiyat Dergisi*, 20(77), 35- 56.

PROTECTIVE FUNCTION OF FICTIVE KINSHIP ESTABLISHED WITH KİRVELİK

(Extended Summary)

The individual enters the socialization process from the moment he is born. The social group with which an individual interacts is very effective in his identity construction. The social group into which an individual is born and the social group into which he consciously chooses to enter are different from each other in terms of structure, influence and selection methods. The social group that an individual enters against his/her will from the moment of birth comes first. The individual joins this group without his/her will. In short, she is born into this group. Identity construction begins with entering this group. The individual's gender, family, affiliation, nation, ethnic identity, religion, sect and language are included in this first group. As soon as the individual is born, he has the upper and lower identities of the group to which he belongs. The second group is the identities that the individual has consciously acquired over time. The process of joining these groups is mainly through education. Apart from this, migration, meeting and merging with different cultures plays a role in the process of identity construction. The elements in the first group are like the inheritance left to the individual from the group to which he belongs. The elements in the second group are those that the individual obtains as a result of his own efforts. Kirvelik is an institution that we choose to be a part of in line with our preferences, as it is a virtual kinship bond. For this reason, it is unlikely that it will be included in the "first group", which refers to the bonds we become a part of as soon as we are born. Here, although the individual seems free to choose his kirve, this is not actually the case. Conditions of voting in Kirve, its importance for society, responsibilities, etc. everything is stated in oral sources. The individual is not free here. Kirvelik can be established between people belonging to different religious and ethnic groups. The kirvelik among Alevis has a structure similar to that of Sunnis, Assyrians and Yazidis, and can be established with individuals with different ethnic and religious identities. In this respect, kirvelik enables the formation of a more moderate sub-identity than companionship. Musahipship (within the same group) and kirvelik (even if established between individuals belonging to different groups) enable the construction of sub-identities. Another group that is sensitive about kirvelik is the Yazidis. The equivalent of companionship in Alevism in Yazidis is brotherhood in the afterlife, although not exactly. The backbone of Yazidism is the brotherhood of the afterlife. The place, importance, method of election and prohibitions of the afterlife brotherhood in the social structure are similar to companionship in Alevism in many aspects. In both groups, this virtual kinship is exercised within the framework of strict rules. The rules of kirveh among Yazidis are as strict as among Alevis. There are harsh sanctions if these rules are violated. Yazidis also used kirvelik as a protective shield. Serving as a protection shield against attacks that may come from outside, the kirvelik was also used to prevent unwanted marriages between Yazidis both within the castes and outside. For Assyrians, the situation is slightly different. Since there is no circumcision among Assyrians, they create a protection shield for themselves by establishing kirvelik with their neighbors from different ethnic and religious groups. Among Sunnis, kirveh is not considered sacred, but is only continued as a tradition. The institution of kirvelik fulfills the function of establishing a social bond by establishing a kinship bond between two families belonging to different ethnic groups and thus providing a strong social solidarity. It also ensures that the rituals continue. Rituals, in addition to transferring knowledge, also have the function of establishing a spiritual bond between the past and the future. Thanks to this bond, cultural memory is strengthened. Although Kirvelik is functionally limited to circumcision today, it used to be a social phenomenon with very powerful functions. When we look at the traditional function of kirvelik, it will be better seen how powerful a phenomenon it was in its time. Kirvelik has the function of protecting the individual and society against internal and external negativities. This phenomenon, which takes its power from circumcision, is a part of the tradition of circumcision it has become dysfunctional due to change. Kirvelik is an extremely sacred bond in Alevism and Yazidism. It is seen that among relatives established through kirvelik, marriage up to seven generations is prohibited, and those who violate this prohibition are considered wayfarers and excluded from society. Although today the marriage ban is not as strong as it used to be, studies show that marriage bans still partially continue. But we believe that it will lose this function over time. According to the information obtained as a result of all these studies, the kirvelik bond was established in these communities for several different reasons and fulfilled a very important function in their lives. We can list these reasons as follows: First, Alevis, Yazidis and Assyrians, who have their own secret language and a closed structure, had to establish kirves with groups of different religious and ethnic

structures because they were concerned about protecting themselves. Because groups whose lives are not under threat do not tend to establish kinship ties with outsiders. A second reason is the efforts of these groups to ensure the desired marriages take place. Since the past, people have aimed to partially protect themselves by establishing virtual kinship ties with people from different religions, sects and ethnic identities. As a result, virtual kinship ties have the function of protecting the individual, family and group. However, although the phenomenon of circumcision continues today, the kirvelik bond that people of different ethnicities have established to protect themselves has lost its importance. The fact that laws protect the individual's right to life and ensure the security of life and property of citizens has reduced the establishment of such virtual kinship ties between different ethnic and religious communities. For this reason, kirvelik has lost its former importance.

Makale Bilgisi / Article Information

Atıf/Cite as

Yalçınkaya, F. (2023). Kirvelikle kurulan sanal akrabalığın koruyuculuk işlevi. *SÜREK Alevilik – Bektaşilik ve Kültür Araştırmaları Dergisi*, 1, 57-72.

Yalçınkaya, F. (2023). Protective function of fictive kinship established with Kirvelik. *SUREK Journal of Alevism – Bektasism and Cultural Studies*, 1, 57-72.

Yazar / Author

Fatoş Yalçınkaya

Dr., Türkiye/ PhD Turkey

fatos-yalcinkaya@hotmail.com,  0000-0002-8864-1608

Geliş Tarihi / Received

29 Kasım/November 2023

Kabul Tarihi / Accepted

21 Aralık/December 2023

Yayın Tarihi / Published

28 Aralık/December 2023

Yayın Sezonu/Pub Date Season

December/Aralık

Sayı / Issue

1

Sayfa / Pages

57-72

Makale Türü / Article Types

Araştırma Makalesi / Research Article

Kapsam / Scope

Sosyal ve Beşerî Bilimler / Social and Humanitarian Sciences

Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı / Ethical Statement

Araştırmacı verilerin toplanmasında, analizinde ve raporlaştırılmasında her türlü etik ilke ve kurala özen gösterdiğini beyan eder. / It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.

İntihal / Plagiarism

Bu makale, en az iki hakem ve iThenticate programı tarafından incelenerek intihal içermediği teyit edilmiştir. / This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software.

Yazarların Makaleye Katkı Oranları / Contribution Rates of Authors to the Article

Makale tek yazarlıdır. / The article is single authored

Çıkar Beyanı / Declaration of Interest

Makalenin hazırlanmasında herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır. / There is no conflict of interest in the preparation of the article.

Telif Hakkı ve Lisans / Copyright & License

Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmalarını CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır. / Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0.

Yayıncı / Published by

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Hacı Bektaş Veli Araştırma ve Uygulama Enstitüsü / Nevşehir Hacı Bektaş Veli University, Hacı Bektaş Veli Research and Application Institute